

Rumeli'den Yemen'e Bir Osmanlı Bulgar Hekiminin Hatıraları Yosif

Lyubenov, Çev. Hüseyin Mevsim

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2020, 128 Sayfa, ISBN 978-605-780-08-48

Alper Tunga HIDİR*

Yosif Lyubenov, 1846 yılında Köstendil'de doğmuş bir Osmanlı Bulgar askeri hekimdir. Çağdaşları olan Türk, Ermeni ve Rumlara kıyasla geç sayılabilecek bir yaşta, yirmi ikisinde, Tıbbiye-i Şahane kapılarından girmiş ve on yıllık idadi ve tıbbiye eğitiminden sonra mezun olarak göreve başlamıştır. Sırasıyla Niş ve Mostar'da vazifelendirilmesinin ardından Bosna-Hersek'te meydana gelen isyanı bastırmaya gönderilen kıtalarda yer alarak bölgeye intikal etmiş ve harekât tamamlandıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. Takip eden yıllarda 1876-1877 Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte orduda bulunan diğer Bulgar hekimler gibi merkezden uzaklaştırılarak Yemen'e gönderilmiştir. 1880 senesine kadar Sana'da vazifesini ifa eden Lyubenov, kişisel ilişkilerini kullanarak İstanbul'a geri dönmüş ve nihayetinde 1878 Berlin Antlaşması ile özerkliğini kazanan Bulgaristan topraklarına sığınarak Osmanlı kariyerini noktalamış ve Bulgar kimliği altında askeri hekimliğe devam etmiştir.

Lyubenov'un tıp konulu ve yaşantısına dair kesitleri kaleme aldığı eserleri bulunmakla birlikte Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim üyesi olarak bulunan Prof. Dr. Hüseyin Mevsim'in çevirerek yayınladığı hatırat 1858 ila 1880 dönemini kapsamaktadır. Eser, çevirmenin kaleme aldığı önsöz kısmından, yazarın hayatını anlatan dört bölümden oluşmaktadır. Ek olarak yazara ait bir fotoğraf, kaynakça

* Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Askeri Tarih Doktora Programı, İstanbul, alpertunga.93@hotmail.com

ve indekse yer verilmiştir. Önsöz bölümünde çevirmen 1826 yılı sonrası Bulgar toplumundaki değişimlere kısaca değindikten sonra Tıbbiye-i Şahaneye kaydolun Bulgar öğrencilerin çeyrek asırlık eğitim süreci hakkında tafsilatlı bilgi vererek okuyucuyu eserin ana bölümü için hazırlamıştır. Öyle ki yazarın Osmanlı ordusundaki görevinden ayrıldığı 1880 yılından yaşamını yitirdiği 1909 yılına kadar geçen kısmı yazardan değil, çevirmenden öğreniyoruz.

Eserin ilk bölümü, Lyubenov'un hekimbaşı olarak anılan Alekso isimli bir Rum otacının yanında çıraklık eğitimine başladığı dönemini kapsar. Bahse konu eğitime kabulünün, yazarın yetiştiği çevrede ne denli önemli olduğu yaşanan sevinçten fark edilirken bir yandan da bu gelişmenin farklı milletlere mensup insanlar arasında oluşturduğu tedirginlik göze çarpmaktadır. İlerleyen yıllarda yazar, bir kısım tepkilerle karşılaşmış ve tedirginliğin gerilime döndüğüne tanık olmuştur: “Bağımsız kilise mücadelesi bağlamında Bulgar-Rum kapışması başladığından, Rum piskoposla can ciğer kuzu sarması olan ustamdan ötürü benden de nefret etmeye başlandı. Yolum mektebin kenarından geçiyordu ve her görüldüğümde ıslıklanıyordum...” Anılan bölümde muayyen bir eğitimden geçmeyen otacıların uyguladığı tedavi teknikleri ve kullanılan ilaçlardan bahsedilerek ilgili döneme ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

İkinci bölümde yazar Tıbbiye Mektebi çatısı altında geçirdiği senelerine yer vermiş ve kurumun tarihçesiyle bölüme başlamıştır. Kısa bilgilerden sonra Bulgar öğrencilerin mektebe zorlu kayıt serüveninden, zaman içinde eğitimden ziyade siyasi meselelere ağırlık vererek cemiyet kurmalarından ve askeri bir kurum bünyesinde olmalarına rağmen hiçbir engellemeye ile karşılaşmadan faaliyet gösterdiklerinden bahsetmiştir.

Üçüncü bölümde, Bosna'da çıkan isyanın bastırılmasının ardından vapur ile payitaht istikametine yapılan yolculuk konu edinilmiştir. Güzergâhı Mostar, Metkoviç, Raguz, Kataro ve Korfu olan sefer esnasında gördüklerini, zikredilen bölgelerde yaşayan insanların bir yabancıya göre tuhaf haldeki adetlerini nakletmiştir. Dahil olduğu birliğiyle farklı şehir ve ülkelere uğrayan Lyubenov, Osmanlı ve Türklere karşı gösterilen sert tavır ve eylemden dem vurarak “*bir anlamda Osmanlı'nın Balkanların batısından çekilişinin tablosunu canlandırmış oluyor.*”

Kitabın en uzun kısmı olan dördüncü bölüm yazarın Yemen hatıralarına ayrılmıştır. Bu bölümde Osmanlı coğrafyasının ve doğal olarak tabiilerin görev alanının genişliğinden bahsedilmiş ve söz konusu ücra yerler olduğunda Bulgar hekimlerin tercih edildiğini “*o zamana kadar Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den mezun ne kadar Bulgar askeri varsa hepsi oraya gönderildi...*” cümlesiyle belirtmektedir. Buna mukabil olarak Bulgarların da her Arap isyanını görev alanlarının daralması açısından ele alıp sevinçle karşıladığı görülmektedir. Geri kalan kısımda Yemen'e yapılan deniz yolcuğunu anlatılmış ve sıra Yemen'e geldiğinde bölgenin idari taksimatı hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Şaşırtıcı bir şekilde bilgiler neredeyse Yemen anıları kadar fazla yer tutmuştur. Bölüm Yemen insanının genel profili, kültürü, bölgenin tanıtılması ve yazara dair hatıralarıyla birlikte sonlandırılmıştır.

Kapsam alanı göz önünde bulundurulduğunda, yazarın oldukça kısa bir hatırat kaleme aldığı açıktır. Kimi yerlerde okuyucuya detaylı bilgi sunarken kimi yerlerle ilgili olarak beyanda bulunmamayı tercih etmiştir.

Yemen yolculuğu örneğinde, İstanbul'dan başlayan deniz seferinde ayrıntılar yer alırken son aşamadaki çöl yolculuğuna hiç değinmemiştir. Bununla birlikte yukarıda bahsedildiği üzere gözlemlerinden ziyade bölgenin yapısını odak aldığı olmuştur. Bu durum, ülkesi Bulgaristan'a uzak olan bir diyarı tanıtmaya arzusuyla izah edilebilir, fakat şahsi gözlem ve tecrübeye dayanmasıyla bilinen bir tür olan hatıratın değerini de düşürebilir. Yazarın, 1827'de kurulan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin 1832'de açıldığı şeklinde hatalı bilgi verdiği dikkat çekmektedir. Başkaca hatıratları da çeviren Hüseyin Mevsim, Bulgar talebelerin mektebin bidayetine ilişkin farklı yılları baz aldığı söylemektedir: “*Dr. Hristo Stambolski, Türkçeye de tercüme edilen kapsamlı hatıratında, kurumun kuruluş yılı olarak Tıbhane-i Amire'nin ve Cerrahhane-i Amire'nin birleştirildiği 1836'yı temel alıyor*”. Tıbbiye Mektebinin tarihi üzerine yapılan çalışmalar sayısı pek az olan birinci derece ve onlardan yararlanılarak meydana getirilen ikinci derece kaynaktan ibarettir. Anılan birtakım olumsuz yönlerine karşılık olarak hatırat sahibi, Tıbbiye Mektebinde bulunmuş Bulgar hekimlerin listesini vererek ilmi alana mühim bir katkı yapmıştır. Bunun yanı sıra Mektep özelinde, yaşanan dönemde Bulgar-Rum çatışmasını, Bulgar milletinin 19.yy.daki nüfuz mücadelesini ve nihayet bir Osmanlı vazifelisi oldukları halde Bulgaristan bağımsızlığıyla alakalı düşlerini birinci ağızdan anlatmaktadır. Mekteb-i Harbiye mezunu subayların yaşadığı zorluklar ve firar meselelerine ilişkin verdiği örnekler bakımından askeri tarih araştırmacıları için kayda değer veriler sunmaktadır.

Çevirinin yazım kurallarına ilişkin bir hususa değinmekte kendimizi mecbur hissediyoruz. Halen bir akademisyen olan çevirmen neredeyse hiçbir yazım hatasında bulunmamışken kurum adlarına getirilen ekleri kesme işareti ile ayırmıştır. Türk Dil Kurumunun web sitesinde yer alan Yazım Kuralları kısmında¹ kurum, kuruluş, oturum ve iş yeri adlarına gelen eklerin kesme işaretiyle ayrılmayacağı bilgisi verilmiştir. Bu hususa değinme sebebimiz -toplumdaki hatalı algı veya bilgi eksikliği sebebiyle- anılan kurala riayet edilerek kaleme alınan metinlerin hatalı olarak değerlendiriyor ve netice olarak yanlış bilginin kullanımına devam ediliyor oluşudur.

¹“Noktalama İşaretleri (Açıklamalar)”, <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar> [Erişim Tarihi 07.01.2021]